

بسم الله الرحمن الرحيم

نام درس: مرجع شناسی و روش تحقیق (رشته زبان و ادبیات فارسی)

تعداد واحد: ۲

مؤلف: دکتر منصور ثروت

تهیه کننده: دکتر مرتضی حاجی مزدارانی

هدف کلی

آشنایی با نحوه یافتن اطلاعات در کتاب خانه و آشنایی با کتب مرجع و شیوه تنظیم رساله

مطالب مندرج

- مقدمه
- فصل اول: کتاب و کتاب شناسی
- فصل دوم: شناسایی مراجع
- فصل سوم: تهیه و تنظیم رساله پژوهشی

چکیده مقدمه- ق ۱

مقدمه: مرجع شناسی نه هنر است و نه علم، بلکه وسیله ای است در شناخت سوابق موضوع و چگونگی رسیدن به سوابق موضوع. نه روش خاصی دارد، نه قواعد طبقه بندی شده ای، اما به مرجع شناسی نیاز دارد.

چکیده مقدمه- ق ۲

در هنگام مطالعه به اشکالات عام (معنی واژه، نام خاص شخص یا مکان، اصطلاح ادبی، فلسفی) یا موضوعات خاص (سبک، وزن، صنایع لفظی و بدیهی ...) روبرو می شویم، که این مشکلات با مراجعه به افراد متخصص و کتاب های مرجع حل می شود.

چکیده مقدمه- ق ۳

عیوب مراجعه به اشخاص:

- ۱- شخص متخصص ممکن است دچار فراموشی و خلط موضوع شده باشد یا بد فهمیده باشد.
- ۲- هیچکس قادر نیست تمام محتوای یک لغتنامه را در ذهن خود نگه دارد.

چکیده مقدمه- ق ۴

راه حل:

- ۱- مراجعه به بخش مرجع (رفرانس) هر کتابخانه
- ۲- تهیه کتاب شناسی کار

چکیده مقدمه- ق ۵

مراحل کار:

- ۱- تهیه فهرست موضوعی (نام آثار)
- ۲- مراجعه به آثار و سنجش کیفیت آن از نظر علمی

چکیده مقدمه- ق ۶

مهمترین قسمت کار پژوهش؛ تشخیص مراجع مادر (اصلی) است. این کار را می توان از تعداد اتکای مولفان به این آثار متوجه شد.

چکیده مقدمه- ق ۷

یکی از نمونه های مرجع مادر در حافظ شناسی، کتاب مقدمه بر مکتب حافظ شناسی دکتر منوچهر مرتضوی است. هر دوره ای می تواند یکی از این گونه مراجع مادر داشته باشد.

چکیده مقدمه- ق ۸

در کنار استمداد از کتاب ها، نباید از دانشمندان غافل بود.
شناخت نامهایی نظیر: فروزانفر، معین، مینوی، نفیسی،
زرین کوب، قزوینی و ...، پژوهنده را به آثارشان رهنمون
می سازد.

چکیده مقدمه- ق ۹

در پژوهش از بزرگان مستشرق نظیر: نیکلسون، هانری ماسه، ژول مول، مینورسکی، تولدکه، ولف، گیرشمن، راولینسون، ریتر، روزن، روکرت، ریو، فلوگل و ... نباید غافل بود.

چکیده مقدمه- ق ۱۰

مرجع شناسی هدفش شناخت پاره ای از آثار و احیاناً نامها در زمینه تحقیقات ادبی است تا فهم صحیح آثار و متون ادبی و کشف رموز و دقایق آنرا آسان می سازد.

چکیده مقدمه- ق ۱۱

هر نوشته ای دارای دو جز است:

- ۱- استنباط، قضاوت، استنتاج خود نویسنده
- ۲- آثاری که نویسنده برای قوت بخشیدن به پژوهش ها از آنها استفاده کرده است.

فصل اول- ق ۱

- کتاب و کتاب شناسی

تعریف کتاب: مجموعه نوشته هایی که بر حول محور موضوعی واحد تدارک دیده شده و به صورت چاپی در اختیار خوانندگان قرار گرفته است.

فصل اول- ق ۲

تدوین کتاب: گاه ممکن است کتاب مجموعه ای از مقالات
مستقلی باشد که در کل زیر مجموعه عنوانی کلی تر است
و در کتابی واحد گرد آمده، یا بخش های متعدد و جداگانه
از یک رمان: بهشت گمشده

فصل اول- ق ۳

شناسنامه کتاب: هویت رسمی کتاب در آن تثبیت شده است و شامل:

نام کتاب، نام مولف (نام مترجم اگر کتاب ترجمه شده باشد)، نام ناشر، شماره چاپ، مشخصات مرکز لیتوگرافی

فصل اول- ق ۴

شناسنامه کتاب (ادامه): چاپ و صحافی، شمارگان، بهای کتاب، گاه نام ویرایشگر، صفحه آرا، طراح، نمونه خوان، مرکز حروفچینی، در سالهای اخیر ISBN، شماره استاندارد بین الملل و برگه فهرست نویسی کتابخانه ملی ایران درج می شود.

فصل اول- ق ۵

شایک:

خلاصه ای است از: شماره استاندارد بین المللی کتاب

فصل اول- ق ۶

شکل ظاهری کتاب شامل:

۱- روی جلد

۲- پشت جلد

۳- عطف

۴- قطع

فصل اول- ق ۷

جلدهای ضخیم را «گالینکور» و جلد‌های نازک را «شمیز»
گویند. جلد شمیز روکشی پلاستیک دارد که به آن
«سلیفون» می‌گویند.

فصل اول- ق ۸

مندرجات روی جلد:

نام کتاب

نام مولف و مترجم

غالبا نام و نشان ناشر

فصل اول- ق ۹

پشت جلد پس از آخرین ورق همان نیمه دوم جلد اصلی است.
گاهی ناشران بر روی آن ترجمه روی جلد را می آورند و گاه
چیزی نمی نویسند.

فصل اول- ق ۱۰

عطف کتاب: همان ضخامت شیرازه ی کتاب است که اگر عرض آن اجازه دهد به ترتیب از بالا به پایین نام کتاب، نام مولف، نام و نشان ناشر را دارد.

فصل اول- ق ۱۱

قطع کتاب: همان ابعاد سطح کتاب است. قطع کتاب با حجم آ»
بی ارتباط نیست، مثلا تمام گزیده ها را در قطع رقی چاپ
می کنند.

معمولی ترین قطع: وزیری (۱۶×۲۴ سانتی متر)

فصل اول- ق ۱

• قطع کتاب (ادامه)

جیبی (۱۶×۱۰ سانتی متر)، قطع رقعی (۲۲×۱۴ سانتی متر)
برای کتاب های عادی است. قطع سلطانی (۵۰×۳۰ سانتی
متر) بیشتر برای چاپ قرآن کریم و نهج البلاغه.

فصل اول- ق ۳ ۱

• قطع کتاب (ادامه):

قطع رحلی بزرگ: (۲۴×۵/۳۷ تا ۲۱×۳۲ سانتی متر) برای چاپ قرآن کریم و احیانا کتابهای نفیس مانند شاهنامه.

قطع رحلی کوچک: (۲۰×۲۶ سانتی متر) برای دایرةالمعارف
ها

فصل اول- ق ۱۴

قطع کتاب (ادامه)

قطع های دیگری به نام های بغلی، خشتی، بیاضی وجود دارد که مورد استفاده آنها کمتر است.

فصل اول- ق ۵ ۱

نمونه شناسنامه:

Literary Theory

An Introduction

University of Minnesota Press 1996

A Persian Translation by

Abbas Mokhber

فصل اول- ق 16

شناسنامه اصلی کتاب:

محل آرم نشر

تری ایگلتون

ترجمه: عباس مخبر

گرافیک: نشر مرکز

چاپ اول: ۱۳۶۸

شماره نشر ۱۴۲

فصل اول- ق ۱۷

شناسنامه اصلی کتاب (ادامه)

ویراست دوم: ۱۳۸۰

تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه

چاپ سعدی

کلیه حقوق برای نشر مرکز محفوظ است

نشر مرکز: تهران- صندوق پستی ...

شابک: ۵-۵۱۷-۳۰۵-۹۶۴

ISBN : ۵-۵۱۷-۳۰۵-۹۶۴

ف ۱ - کتابخانه- ق ۱

کتابخانه: مکانی که تمام اندیشه های بشری به صورت نوشته با توجه به فنون و روش های علمی کتابداری در آنجا نگهداری می شود.
فکر کتابخانه به قدمت تمدن انسان است.

ف ۱ - کتابخانه - ق ۲

تا اواسط قرن ۱۵ نوشتن کتاب با دست بوده است. بنابراین تعداد نسخ محدود بوده است. این امر جایگاه کتابها را مقدس نموده است.

ف ۱ - کتابخانه - ق ۳

در روزگار ما صنعت به خدمت کتابخانه آمده است؛ در نگهداری کتاب، نشریه، روزنامه، میکرو فیلم، میکرو فیش، رایانه و ...

ف ۱ - کتابخانه - ق ۴

روش صحیح استفاده از کتابخانه:
سه نوع کتابخانه:

- ۱- کتابخانه گروه های آزمایشی (امانت نمی دهند)
- ۲- کتابخانه مرکزی (کتابخانه مادر هر دانشگاهی)
- ۳- کتابخانه دانشکده (تخصصی است)

ف ۱ - کتابخانه- ق ۵

• کتابخانه مرکزی:

بزرگترین مرکز کتابداری در تمام رشته های دانشگاهی و غیر دانشگاهی است.

گسترده‌گی امکانات و تعداد کتاب، مخزن، مرکز مجله، نسخه های خطی و اسناد، میکروفیلم و اینترنت

ف ۱ - کتابخانه- ق ۶

اولین حرکت یک مراجعه کننده در کتابخانه:

۱- شناخت مکان برگه دانه‌ها

۲- شناخت اتاق مراجع و رفرنسها

ف ۱ - کتابخانه - ق ۷

انواع تنظیم برگه دانه‌ها:

- ۱- بر اساس موضوع
- ۲- بر اساس نام نویسنده
- ۳- بر اساس عنوان

ف ۱ - کتابخانه- ق ۸

اتاق کتابهای مرجع شامل:

دائرة المعارف ها، لغت نامه ها، کتاب های مادر و اساسی هر رشته، این کتاب ها به امانت داده نمی شود و باید در محل مطالعه شود.

ف ۱ - کتابخانه- ق ۹

مرکز نشریه های ادواری و میکرو فیلم و میکرو فیش در کتابخانه های بزرگ وجود دارد.

ف ۱ - کتابخانه- ق ۱۰

میکروفیلم: Micro (کوچک) و film
بر استفاده از آن میکروفیلم بدست آمده که قبلا ظاهر شده
توسط Reader قابل خواندن می شود.
هنگام نیاز به چاپ باید دکمه Printer را فشار داد.

ف ۱ - کتابخانه- ق ۱۱

میکرو فیش: Micro-Fish

ورق فیلمی است شبیه اسلاید که معمولاً در قسمت بالای آن اطلاعات کتاب شناسی به صورت درشت نوشته می شود.

اندازه معمولی: ۱۰×۵/۱۰ سانتی متر

ف ۱ - کتابخانه- ق ۲

روش نگهداری کتاب از نظر دسترسی افراد:

۱- باز

۲- بسته

در روش بسته باید مشاهدات برگه نویسی شود. در روش باز مراجعه کننده خود اقدام به برداشت کتاب می کند.

ف ۱ - کتابخانه- ق ۳ ۱

• روش طبقه بندی کتابها:

۱- روش دیوی یا ده دهی

۲- روش کنگره یا ال.سی

ف ۱ - کتابخانه- ق ۱۴

روش دیوی یا ده دهی: دیوی-ملویل آمریکایی (۱۸۵۱-
۱۹۳۱) تمام آثار بشر را به ده قسمت تقسیم کرده است. و
در لابلای هر طبقه، علوم منشعب یا مربوط و نزدیک را
از شماره یک به بعد رقم زده است.

ف ۱ - کتابخانه - ق ۱۵

در روش دیوی، لغت نامه ها- دایرةالمعارف ها- کتابهای رجال تحت عنوان کلیات طبقه بندی می شود.
دانش های نه گانه و کلیات:

- ۱- فلسفه، ۲- دین، ۳- علوم اجتماعی، ۴- زبان، ۵- علوم
- محض، ۶- تکنولوژی، ۷- هنر، ۸- ادبیات، ۹- تاریخ

ف ۱ - کتابخانه- ق ۱۶

طبقه بندی به روش کنگره یا ال.سی: بر پایه روش کتابخانه کنگره آمریکا در واشنگتن.

در این روش به جای شماره رمز هر طبقه، یکی از حروف لاتین قرار گرفته است.

ف ۱ - کتابخانه - ق ۱۷

در روش کنگره A نشانه کلیات، B فلسفه، C تاریخ، D تاریخ عمومی، EF تاریخ آمریکا، G جغرافیا، H اجتماعی، J علوم سیاسی، K حقوق، L آموزش، M موسیقی، N هنرهای دنیا، P زبان و ادبیات، Q علوم، R پزشکی، S کشاورزی، T تکنولوژی، U علوم نظامی، V علوم دریانوردی، Z کتاب شناسی

ف ۱ - کتابخانه- ق ۱۸

کتابخانه های بزرگ دنیا بیشتر از روش کنگره بهره می گیرند. اما بعید نیست که برگه دانهایی بر هر دو اساس تنظیم شده باشد.

فصل دوم

شناسایی مراجع

فصل دوم- ق ۱

تعریف کتاب مرجع:

آن بخش از آثار علمی که در حکم اساس و کلید هر علم.

فصل دوم- ق ۲

کتابهای مرجع به دو دسته عمومی و خصوصی تقسیم می شوند:

دسته عمومی: (دائرةالمعارفها و لغت نامه ها؛ بریتانیکا، لغت نامه دهخدا)

دسته خصوصی: (مانند: فرهنگ اصطلاحات نجومی)

فصل دوم- ق ۳

در هر تحقیق رجوع به هر دو بخش عمومی و خصوصی ضروری است. به جز این کتاب های دیگری تحت عنوان مرجع تالیف شده اند، همچون: المرشد، المعجم المقدس که جای آیات را نشان می دهد.

فصل دوم- ق ۴

مراجع تخصصی؛ مراجع تاریخ ادبیات ایران
شعر العجم

تالیف علامه شبلی نعمانی هندی
ترجمه سید محمد فخر داعی گیلانی
شامل سه بخش:

دور قدما از حنظله تا نظامی
متوسطین از کمال اسماعیل تا جامی
متأخرین از فعاتی تا کلیم

فصل دوم- ق ۵

مراجع تاریخ ادبیات در ایران:

تاریخ ادبی ایران

پرفسور ادوراد براون انگلیسی

شامل ۳ جلد:

جلد اول: از قدیمیترین ایام تا فردوسی

جلد دوم: از فردوسی تا سعدی

جلد سوم: از صفویه تا زمان حاضر

فصل دوم- ق ۶

اهمیت تاریخ ادبی ادوارد براون: احاطه و شمول بر منابع و
مآخذ دست اول موزه های بزرگ اروپا حائز اهمیت است،
بویژه اطلاعات ذی قیمت از تاریخ ادبی پیش از اسلام.

فصل دوم- ق ۷

تاریخ ادبیات فارسی

هرمان اته

ترجمه رضازاده شفق

یکی از قدیمی ترین کتب تاریخ ادبی ایران است، حُسن این اثر: تقسیم آثار به نظم و نثر، ردیف بندی و بیان شعرای بزرگ و کوچک هر نوع.

فصل دوم- ق ۸

تاریخ ادبیات یان ریپکا

ترجمه عیسی شهابی

اهمیت اثر در نگرش نسبت به ادبیات فولکوریک ایران و
تاثیر و تاثر آن از کشورهای دیگر.

فصل دوم- ق ۹

تاریخ ادبیات در ایران

ذبیح اله صفار

مفصل ترین تاریخ ادبیات

این اثر در هر بخش، نخست به تشریح اوضاع سیاسی و

تاریخی هر دور پرداخته

هشت جلد از آغاز تا پایان صفویه است.

فصل دوم- ق ۱۰

از صبا تا نیما

یحیی آریانیپور

اثر منحصر به فردی که از دوره بازگشت ادبی (اوایل مشروطه) تا دوره نیما و آغاز شعر نو (معاصر) نوشته شده است. انواع جدید ادبی همچون روزنامه نگاری، قصه نویسی، نمایش نامه نویسی بررسی شده است.

ف ۲- تذکره ها- ق ۱

تذکره: ترجمه حال شعرا با ذکر تعدادی از اشعار ایشان است، در نقد و بررسی با جملاتی اغراق گونه و کلیشه ای ابراز عقیده کرده اند. به تقلید از یکدیگر نوشته شده اند. به اشعار از جهت صنایع ادبی پرداخته اند.

ف ۲ - تذکره ها - ق ۲

مجمع الانوار یا چهار مقاله:

شاید قدیمی ترین تذکره شاعران فارسی است. مقالات دوم کتاب درباره ماهیت شعر و شاعری است.

راحة الصور ابوبکر نجم الدین نیز مشتمل بر شعر بعضی از شعر است و جزء اولین تذکره هاست.

ف ۲ - تذکره ها - ق ۳

لباب الالباب: اثر محمد عوفی، نخستین کتاب مستقل، این اثر
معتبرترین تذکره در ادب فارسی است (قرن ششم و آغاز
هفتم)

مونس الاحرار: از محمد بدر جامی (شاعر قرن هفتم). دارای
شرح حال ۲۰۰ تن از شاعران متقدم.

ف ۲ - تذکره ها - ق ۴

تذکره الشعراى دولتشاه سمرقندى شامل مقدمه ۷ طبقه و خاتمه بر مبنای هفت فلک تقسیم شده با مقدمه ای در تذکره شعراى عرب.

مجالس النفايس از امير عlishير نوایی به زبان ترکی (۸۹۶ هـ.ق) به جامی تقدیم شده است.

ف ۲ - تذکره ها - ق ۵

تحفه سامی: از سام میرزا فرزند شاه اسماعیل (۹۵۷) دارای اشعار ۷۰۰ تن از شاعران گمنام.

هفت اقلیم: از امین احمد رازی

خلاصة الأشعار و زبدة الأفكار: از تقی الدین کاشی در عهد شاه عباس اول

ف ۲ - تذکره ها - ق ۶

عرفات العاشقین: تقی الدین سعدالدین (۱۰۲۲)

تذکره میخانه: حسین تهرانی (۱۰۴۰)

تذکره نصرآبادی: میرزا محمد طاهر نصرآبادی (۱۰۸۳)،
شامل نزدیک به هزار تن از شاعران دوره صفوی

ف ۲ - تذکره ها - ق ۷

ریاض الشعرا: علی قلی خان واله (۱۱۶۱) به ترتیب الفبایی
آتشکده آذر: لطف علی بیگ آذر (قرن ۱۲)
مجمع الفصحا: رضا قلی خان هدایت (۱۲۵۸) آخرین تذکره
معروف

مراجع شرح حال یا بیوگرافی- ق ۱

ریحانة الادب: محمد علی تبریزی (۱۳۳۳ ه.ش) شرح حال
۴۶۰۰ تن از عالمان و ادیبان بطور کل
به زبان فارسی و شامل چهار باب، شش جلد.
علائم اختصاری به کار رفته نیز توضیح داده شده است.

مراجع شرح حال- ق ۲

روضات الجنات فی احوال العلماء و السادات: موسوی
خوانساری، به زبان عربی (۱۳۱۳-۱۲۲۶ هـ.ق)
در ۵ جلد، این اثر به فارسی ترجمه شده است.

مشاهیر دانشمندان اسلام از شیخ عباس قمی شرح حال علمای
شیعه و سنی.

مراجع شرح حال- ق ۳

الاعلام: خيرالدين زرکلی (از اهالی دمشق) یکی از مراجع بسیار مهم و غنی (۱۹۲۷ م)، ملاک انتخاب داشتن تالیف و اثری بارز شغلی یا هنری، با ترتیب الفبایی و علائم اختصار.

مراجع شرح حال- ق ۴

کتاب الاغانی: ابی الفرج اصفهانی (۳۵۶-۲۸۴ ه.ق) شرح
حال کلیه آواز خوانان و موسیقی دانان عرب، ۲۵ جلد،
تنظیم الفبایی ندارد.

معجم المؤلفین: عمر کحاله، شخصیت های دارای کتاب از
عرب و عجم (۱۹۵۷ م)

مراجع شرح حال- ق ۵

وفیات الاعیان: شمس الدین اربلی معروف به ابن خلکان
(۶۸۱-۶۰۹ هـ. ق) شرح مختصری است در اخبار
متقدمین .

الوافی با لوفیات: صلاح الدین صفوی (۶۱۴-۷۶۴ هـ. ق)
تکمله ایست بر وفیات الاعیان

مراجع شرح حال- ق ۶

فوات الوفيات: محمد بن شاکر الکتبی (۶۸۶-۷۶۴) تکمله
ایست بر الوافی بالوفیات.

معجم الادبا: شهاب الدین یاقوت حموی (۵۷۵-۶۲۷) در ۲۰
جلد

مراجع شرح حال- ق ۷

معجم المصنفين: عثمان علي خان مشهور به سلطان العلوم،
چهار جلد، جلد سوم و چهارم مربوط به اسامي مصنفين
نامه دانشوران ناصري: علي قلي ميرزا، در دوره ناصرالدين
شاه تاليف شد.

مراجع شرح حال- ق ۸

شرح حال رجال ایران: مهدی بامداد، فرهنگ معین جلد ۵ و
۶

Encyclopedia of word Biography: در شرح حال
رجال، فلاسفه، دانشمندان (۱۹۷۳م)، ۱۲ جلد

تراجم مذهبی- ق ۱

اعیان الشیعه: سید محسن الامین، تراجم رجال الشیعه
(۱۹۴۸)

طبقات اعلام الشیعه: حاج آقا بزرگ تهرانی، در شرح حال
عالمان و فاضلان و فقیهان اهل شیعه (در دو جلد)

تراجم مذهبی- ق ۲

تذکره الحفاظ الذهبی: شمس الدین ذهبی (۱۱۷۷ هـ.ق) در
شرح حال حافظان و کتاب قرآن مجید

حلیه الاولیاء طبقات الاصفیاء: ابن نعیم اصبهانی (۴۳۰ هـ.ق)
شرح حال ۸۰۰ تن از رجال از دیدگاه فرقه اسماعیلیه

تراجم مذهبی- ق ۳

معجم النساب: زامباور، در فرانسه نوشته شد، به عربی ترجمه شد (۱۹۵۱)، دکتر محمد جواد مشکور آنرا به فارسی ترجمه کرد تحت عنوان "نسب نامه خلفا و شهریاران"

دانشمندان آذربایجان: محمدعلی تربیت (۱۲۵۶-۱۳۱۸)، به ترتیب الفبایی

مراجع مهم کتابشناسی

الفهرست: ابن ندیم (قرن ۴)، راجع به کتب جمیع امت عرب و عجم، هر قسمت را ذیل مقاله توضیح داده است. (هر مقاله به فنون گوناگون)، این اثر به زبان عربی است.

كشف الظنون عن اسامى الكتب و الفنون: مصطفى افندى
(۱۰۱۷-۱۰۶۷) اهل تركيه، قريب به سيصد علم و نه
هزار و پانصد مؤلف را در بر دارد.
ذيل كشف الظنون: اسماعيل پاشا، تكملة كشف الظنون است.

هدية العارفين: اسماعيل پاشا، اسمی مؤلفین را در دو جلد
آورده است.

فهرست کتابهای چاپی فارسی: خان بابا مشار، در دو جلد،
۱۳۴۵

معجم المطبوعات العربیه و المصریه (ترجمه به عربی):
یوسف الیان سرکیس (۱۹۲۸)

فهرست نسخه های خطی فارسی: احمد منزوی، اکثر نسخه های خطی موجود در کتابخانه های ایران و کشورهای جهان را با ذکر مشخصات آورده است.

فهرست میکرو فیلمهای کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران:
محمدتقی دانش پژوه

فهرست مقالات: ایرج افشار، شامل کلیه مقالات مندرج در
مجله ها و نشریه های معتبر علمی و ادبی (از ۱۳۳۹-
۱۳۴۵)

الذريعة الى تصانيف الشيعة: آقا بزرگ تهرانی، ۶ جلد، یکی
از بزرگترین مراجع کتابشناسی مولفان شیعی مذهب

مراجع و منابع اسلامی

مراجع عمومی:

تفضیل آیات القرآن الحکیم: ژول لابوم، ترجمه مهدی الی
قمشه ای، فهرست موضوعی قرآن کریم تلقی می شود.

المعجم المفهرس الفاظ القرآن الکریم:

محمد فواد عبدالباقی، چاپ قاهره.

با داشتن هر واژه از یک آیه می توان با مراجعه به ذیل ریشه سه حرفی آن در فهرست کلیه آیاتی را که کلمه در آنجا به کار رفته است پیدا کرد.

نام سوره، شماره سوره و شماره آیه دارد.

المرشد الى آيات القرآن الكريم و كلماته:
محمد فارس و برکات، چاپ دمشق
به جای ذکر نام سوره ترتیب آیه را نشان می دهد.
برخلاف المعجم به مکی و مدنی بودن آیات اشاره ندارد.

المعجم المفهرس لالفاظ حديث النبوى:
ونسنگ، چاپ ليدن، هفت جلد
دائرةالمعارف الاسلاميه: گروهى از مولفان مصرى
Incyclopedia of Islam: به دو زبان فرانسه و انگليسى،
در ليدن چاپ شده است.

المفردات فی غریب القرآن:

راغب اصفهانی، در معانی آن دسته از مفردات که معانی
متشابهی دارند و ظاهراً غریب الذهن هستند. یکی از
مستندترین کتب در معانی الفاظ قرآن به ترتیب الفبای ابتهی.
قاموس قرآن ترجمه همین اثر است.

البرهان في علوم القرآن:

بدرالدین زرکشی (ق هشتم) معلومات و اطلاعات کلی از
قرآن از قبیل: علم تفسیر، اسباب نزول و ...

الاتقان في علوم القرآن:

جلال الدین سیوطی، در دو مجلد، شامل مباحثی همچون ناسخ
و منسوخ، محکم و متشابه و ...

مراجع علم حدیث

سفینة البهار: حاج شیخ عباس قمی، احادیث مورد قبول شیعه،
تنظیم به صورت الفبایی بر مبنای ریشه لفظ

اصول کافی:

ابی یعقوب کلینی (۳۳۹ هـ.ق) مشتمل بر احادیث مورد قبول شیعه، بر اساس موضوع تنظیم شده است. این اثر را سید هاشم رسولی ترجمه و شرح کرده است.

تهذيب الاحكام:

شيخ حسن طوسي (٤٦٠) از كتب معتبر احاديث مورد قبول
شيعه، ده جلد

يكي از چهار كتاب شيعه (كتب اربعه شيعه) در کنار اصول
كافي، من لا يحضره الفقيه، الاستبصار

کتاب معتبر احادیث اهل سنت (۶ کتاب):

سنن ابی داود

سنن ابن ماجه

سنن ترمذی

مسند امام حنبل

صحیح مسلم

صحیح بخاری

منابع تفسیر

تفسیر ابن عباس: قدیمی ترین تفسیر آثار قرن سوم هجری است. به شیوه قدما چاپ شده و پیدا ردن مطالب بسیار دشوار است.

جامع البیان فی تفسیر القرآن: محمد بن جریر طبری (۳۱۰ هـ.ق) به زبان عربی، ۱۲ مجلد، قدیمی و معتبر

تفسیر الجلالین: جلال الدین سیوطی، اسباب نزول بسیاری از آیه ها در آن آمده است.

مجمع البیان فی تفسیر القرآن: شیخ حسن طبرسی، به زبان عربی، از تفاسیر مهم شیعه

الميزان في تفسير القرآن: علامه طباطبائي، به زبان عربي در
۲۰ جلد، از بزرگترین تفاسیر فلسفی اهل شیعه

الكشاف: جاراله زمخشری (۵۳۸ ق) چهار جلد، به نحو و
معانی و بیان قرآن عنایت خاصی داشته است.

تفسیر الکبیر: امام فخر رازی، ۱۶ مجلد، به زبان عربی، از
تفاسیر بسیار مهم اهل سنت

تفسیر جامع: حاج سید ابراهیم بروجردی، تفسیر شیعی به
زبان فارسی

فی ظلال القرآن: سید قطب، به زبان عربی، ۸ جلد

کشف الاسرار و عُدّة الابرار:

رشیدالدین میبیدی (۵۲۰) به زبان فارسی در ۹ جلد، معروف
به تفسیر خواجه عبدالله انصاری

تفسیر در سه نوبت: اول ترجمه فارسی، دوم وجوه معانی،
قراءات و اسباب نزول، سوم رموز عرفانی و اشارات
صوفیان

تفسیر القرآن الحکیم: محمد رشید رضا، به زبان عربی در ده
جلد، بر مبنای جامعہ شناسی قرآنی نوشته شده است و
مشهور به تفسیر المنار است.

تفسیر المراغی: احمد مصطفی مراغی، به زبان عربی در
یازده جلد به سبک المنار

الجواهر:

شیخ طنطاوی، به زبان عربی در ۱۳ جلد، از تفاسیر معاصر
زبان عرب

منابع مهم عرفان و تصوف

اهمیت موضوع: تاثیر مکتب عرفان در شعر و نثر فارسی
بیش از هر مکتب دیگری بوده است.

منابع قدیم عرفان و تصوف

کشف المحجوب: ابوعلی هجویری (ق ۵)، شامل شرح دیدار نویسنده با مشایخ عهد، کشف و کرامات در تذکرة الاولیای عطار و نفحات الانس جامی موثر بوده است.

اسرار التوحید فی مقامات شیخ ابی سعید: محمد بن منور نوه
شیخ (۵۵۳-۵۹۹)، به سه باب تقسیم شده:

باب اول در ابتدای حالت شیخ

باب دوم در وسط حالت شیخ

باب سوم در انتهای حالت شیخ

اهمیت اسرار التوحید: زندگی نامه روحانی شیخ ابو سعید و
یکی از برجسته ترین منابع تاریخ هتوف در ایران،
دو تصحیح از این اثر وجود دارد:

۱- از دکتر ذبیح اله صفا

۲- از دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی

طبقات الصوفیه: عبدالرحمن سلّمی (۴۱۲ هـ.ق) طبقه بندی
صوفیان در ۵ طبقه- زبان اثر عربی، از مآخذ بسیار قدیمی
است.

التصفيه في احوال المتصوفه: قطب الدين عبادي (٤٧١-٥٤٧ هـ.ق)

مشمتمل بر: مبداء تصوف و طريقت، اعمال و احوال،
اصطلاحات و الفاظ و اخلاق و آداب عرفاء،
تصحیح شده بوسیله دکتور غلامحسین یوسفی

عوارف المعارف: شیخ شهاب الدین سهروردی، ۶۳ باب
دارد، در منشاء تصوف، حسن استماع، ماهیت و نام
تصوف، ملامتیه، در آداب سفر، اهل خانقاه، آداب صوفیه،
تهجد

این اثر را دکتر قاسم انصاری تصحیح کرده است.

شرح التعرف لمذهب اهل التصوف: ابو ابراهيم مستملى
بخارى (٤٣٤)، به زبان عربى است.

ترجمه رساله قشیریه: هوازن محمد قشیری (۳۷۶)، پنجاه و پنج فصل دارد، اصطلاحات عرفانی، سیر و سلوک در آداب و رسوم اهل طریقت،
بوسیله بدیع الزمان فروزانفر تصحیح شده است.

مقامات ژنده پیل: احمد جام (ق ۵ و ۶)، داستانهایی از کشف
و کرامات، از حیث شناخت عقاید صوفیه بسیار اهمیت
دارد.

انس التائبین: احمد جام، چهل و پنج باب دارد، نکاتی همچون
صوفی، درویش، سماع و ... را توضیح می دهد.

آداب المریدین: ضیاءالدین سهروردی، ترجمه عمر بن
شیرکان، در آداب و عادات و طاعات متصوفه
فیه ما فیه: جلال الدین بلخی (مولوی)، از جهت توضیح
نظرگاه های عرفانی و تفکر خاص مولوی اهمیت دارد.
مرحوم فروزانفر آنرا تصحیح و چاپ گردانیده است.

شرح شطحیات: روزبهان بقلی (۵۲۲-۶۰۶)، حاوی گفتارهای
شور انگیز و رمزی عارفان. بوسیله هنری کرین تصحیح
و چاپ شد.

تمهیدات: عین القضاة همدانی (۴۹۲-۵۲۵)، حاوی فرق علم
مکتسب و لدنی، شرط های سالک، خود شناسی و خدا
شناسی و ...

شرح گلشن راز: شیخ محمد لاهیجی (ق ۹)، شرح گلشن راز
از شیخ محمود شبستری، شامل اطلاعاتی درباره عرفان
رساله عشق و عقل: نجم الدین رازی
مناقب العارفین: احمد افلاکی، شناخت افکار مولانا

مصباح الهدايه و مفتاح الكفايه: عز الدين كاشاني (٧٣٥)
درباره اعتقادات، اصطلاحات، اعمال، اخلاق صوفيان
تذكرة الاوليا: فرید الدین عطار، شرح احوال خود و هفت تن
از صوفیان

منابع جدید عرفان و تصوف

بحثی در تصوف: دکتر قاسم غنی، شامل بحثی در ویژگی
های تصوف و شروع گسترده‌گی آن.

تاریخ تصوف: دکتر قاسم غنی

اسلام و تصوف: نیکلسون، راجع به مسیحیت، افلاطونیه
جدید، بودائیت و ...

تصوف اسلامی و رابطه انسان و خدا: نیکلسن، ترجمه دکتر
شفیعی کدکنی، حاوی مقالاتی درباره ریشه های اندیشه
صوفیانه و ...

سرچشمه تصوف در ایران: سعید نفیسی، تعلیمات بودایی در
چشمه تصوف عراق و جزیره، تاثیر مانی و ...

سیر عرفان در اسلام: زین الدین کیانی نژاد
تصوف و ادبیات تصوف: ادواردویچ، یوگنی، برتلس
ارزش میراث صوفیه: دکتر عبد الحسین زرین کوب، شامل:
قلمرو عرفان، زهد و محبت، شیخ و خانقاه، حکمت صوفیه
و ...

جستجو در تصوف ایران: دکتر عبدالحسین زرین کوب، بحثی
تحلیلی از ریشه یابی اندیشه متفرقه

دنباله جستجو در تصوف ایران: دکتر عبدالحسین زرین کوب،
بحث از نقد صوفی، نهضت های صوفیه، شیخ کبری و ...

سماع در تصوف: دکتر اسماعیل حاکمی از انتشارات دانشگاه
تهران

مهمترین مراجع نقد ادبی

ارسطو و فن شعر: دکتر عبدالحسین زرین کوب، مشتمل بر
قدیمی ترین اثر مرتبط با شعر Poetica ارسطو
نقد ادبی (۲ جلد): دکتر عبدالحسین زرین کوب، نخستین کتاب
در نقد ادبی، تعریف و نقد ارزش ها، روش ها و ...

برگزیده آثار تی.اس. الیوت در قلمرو نقد ادبی: دکتر سید
محمد دامادی

سخن سنجی: دکتر لطف علی صورتگر، قدیمی ترین نوشته
معاصران در موضوع نقد

شیوه های نقد ادبی: دیوید دیچز، ترجمه دکتر غلامحسین
یوسفی و محمد تقی صدقیانی
در سه باب:

۱- عقاید افلاطون و ارسطو

۲- نقد علمی

۳- رابطه نقد ادبی با دیگر رشته های دانش

تاریخ نقد ادبی: رنه ولک، ترجمه دکتر سعید ارباب شیرانی،
مهمترین کتاب در باب تاریخ نقد ادبی است از نئوکلاسیسم
تا نیمه دوم قرن نوزدهم

مبانی نقد ادبی: ویلفرد گرین، ترجمه فرزانه ظاهری، شامل ۶
فصل

پیش در آمدی بر نظریه ادبی: تری ایگلتون، ترجمه عباس
مخبر، کتابیست بسیار پر بار از بر آمدن ادبیات انگلیسی،
پدیدار شناسی

ساختار و تأویل متن: بابک احمدنی، از غنی ترین آثار در نقد
ادبی به زبان فارسی

صورت بندی مدرنیته و پست مدرنیته: حسین علی نوذری،
سوابق مدرنیسم و تاثیر آن در ادبیات

مراجع عمومی

فرهنگ یا لغتنامه: کتابی است که در آن راجع به لغات و واژه ها بحث می شود.

حجم فرهنگ ها بر اساس نیاز و سطح معلومات خوانندگان تنظیم می شود.

فرهنگ اصطلاحی: شامل اصلاحات خاص یکی از علوم،
فرهنگ پزشکی یا جامعه شناسی
فرهنگ زبان خاص: فارسی به فارسی، انگلیسی به فارسی

فرهنگ زبان خاص

۱- فرهنگ لفظی: از لفظ به معنا می رسند، نظیر اغلب فرهنگهای فارسی

۲- فرهنگ معنوی: معنی روشن است ولی لفظ معادل آن مبهم است، فقه اللغة ثعالبی

معرفی فرهنگ ها

لغت نامه دهخدا: یکی از عظیم ترین فرهنگ های فارسی،
می توان آنرا در ردیف دائرة المعارف قرار داد.
برهان قاطع: محمد حسین خلف تبریزی متخلص به برهان،
در ۱۰۶۲ در هند تالیف شد، لغات اصیل فارسی

فرهنگ ناظم الاطبا (نفیسی): فارسی به فارسی است، از دکتر
میرزا علی اکبر خان نفیسی در پنج جلد
فرهنگ فارسی: دکتر محمد معین، متکی بر علمی ترین روش
فرهنگ نویسی. تلفظ لغات به لاتین، دارای ترکیبات
خارجی در جلد چهارم، شش جلد است.

فرهنگ آندراج: محمد پادشاه متخلص به شاد، فارسی به
فارسی، مشتمل بر لغات فارسی، ترکی و عربی (۱۳۰۶
ه.ق)

غیاث اللغات: غیاث الدین رامپوری، فارسی به فارسی. تنظیم
بر مبنای دو حرف اول و آخر (۱۲۴۲ ه.ق)

فرهنگ جهانگیری: میر جمال انجوی شیرازی. برای هر لغت
شواهدی از شعر آورده است. در تالیف آن از چهل و چهار
فرهنگ بهره برده است. نسخه نهایی آن در سال ۱۰۳۲
ه.ق به جهانگیر پادشاه تقدیم شد.

فرهنگ های موضوعی

فرهنگ اصطلاحات دیوانی دوره غزنوی و سلجوقی: دکتر
حسن انوری

فرهنگ مصطلحات عرفا و متصوفه: سید جعفر سجادی

فرهنگ علوم عقلی: سید جعفر سجادی

فرهنگ علوم نقلی: سید جعفر سجادی
فرهنگ لغات و اصطلاحات فلسفی: سید جعفر سجادی
فرهنگ لغات ادبی: محمد ادیب طوسی، آنرا باید فرهنگ
تعبیرات نامید.

فرهنگ اساطیر یونان و روم: پیر گریمال، ترجمه دکتر احمد
بهمنش

فرهنگ لغات عامیانه: سید محمدعلی جمالزاده

فرهنگ عوام: امیرقلی امینی (ضرب المثل ها و امثال را نیز
در بر دارد)

فرهنگ سمنانی: دکتر منوچهر ستوده

فرهنگ اصطلاحات و تعریفات نفایس الفنون: بهروز ثروتیان

فرهنگ اصطلاحات نجومی: ابوالفضل مصفی

شمار القلوب فی المضاف و المنسوب: ابو منصور ثعالبی،
ترجمه دکتر انزابی نژاد

فرهنگ اصطلاحات ادبی: سیما داد (اصطلاحات فارسی و
اروپایی)

فرهنگ البسه مسلمانان: ر.پ. وزی، ترجمه دکتر حسین علی
هروی

فرهنگنامه شعری (۳ جلد): دکتر رحیم عفیفی شامل: کنایات،
ترکیبات، صنایع بدیعی.

فرهنگ کنایات: دکتر منصور ثروت

فرهنگ لغات عامیانه و معاصر: دکتر رضا انزابی نژاد

فرهنگ سخنوران: عبدالرسول خیام پور

فرهنگ های تخصصی غیر ادبی

فرهنگ اصطلاحات پزشکی: محمد طباطبایی

فرهنگ اصطلاحات علمی: پرویز شهریاری

فرهنگ اصطلاحات حسابداری: حبیب اله رضازاده

فرهنگ اصطلاحات نفت: جلال الدین توانا

فرهنگ اصطلاحات حقوقی: عبدالحمید ابوالمحمد
فرهنگ حقوقی: بهمن کشاورز (انگلیسی به فارسی)
فرهنگ علوم اقتصادی: منوچهر فرهنگ
لغت نامه جمعی شناسی: مهدی امانی
فرهنگ علوم سیاسی: محمد جاسمی - بهرام جاسمی
فرهنگ اصطلاحات بانکی: غلامحسین معنوی

دائرة المعارف ها

دائرة المعارف: مجموعه ايست گردآوری شده از دانش بشری که در آن از علوم و فنون و مطالب گوناگون با روشی دقیق و اجمالی و با استناد به مدارک و مآخذ معتبر سخن می رود. تدوین آن گروهی است.

تاریخچه دایرة المعارف

ظاهر ارسطو به گردآوری اطلاعات بشری پرداخته است.
دایرة المعارف وینست بووه (ق ۱۲ م) اولین دایرة المعارف
را در ده هزار فصل به قطع رحلی نوشت.

در زبان فارسی برخی لغت نامه دهخدا را اولین دائرة
المعارف دانسته اند. ولی به علت ویژگی هایی که دائرة
المعارف دارد نمی توان آنرا دائرة المعارف نامید. لغت نامه
اساسا ناظر به لغات است.

دائرة المعارف فارسی:

این کار از سال ۱۳۳۵ شروع شد، سرپرستی آن بر عهده
غلامحسین مصاحب بوده است. بر اساس دائرة المعارف
کوچک کلمبیا وایکینگ.

دانشنامه جهان اسلام: بنیاد مدخلها بیشتر ترجمه است.
دائرة المعارف بزرگ اسلامی: زیر نظر موسوی بجنوردی،
روش آن بر تالیف است. به دو زبان فارسی و عربی.

دائرة المعارف های معروف خارجی

دائرة المعارف القرن العشرين: محمد فرید وجدی، به زبان
عربی، ۱۹۷۱

دائرة المعارف الاسلامیه: گروهی، مصر ۱۹۳۳

درباره اسلام و شعب آن:

Encyclopedia of Islam, Leiden, 1975

دائرة المعارف عمومی:

Encyclopedia International, U.S.A, 1971

در کشورهای انگلیس، امریکا و کانادا تجدید چاپ می شود:

Encyclopedia Britannica, 1768

دائرة المعارف عمومی:

Encyclopedia Americana, U.S.A

دائرة المعارف عمومی به زبان فرانسه:

Grand Larousse Encyclopedique

در دوازده جلد، هر جلد مختص به یک از علوم بشری:

Oxford Junior Encyclopedia

دائرة المعارفی در شرح حال علما و مخترعین:

Encyclopedia of World Biography, M.C.
Graw-Hill

موضوع دائرة المعارف مربوط به نمایشنامه، انواع آن:

The Readers Encyclopedia of World Drama,
John Gassner, London, 1970

درباره مصطلحات ادبیات جهان:

Dictionary of world Literary Terms, Joseph
shiple, London, 1th Ed, 1955

درباره اصطلاحات ادبی:

A Dictionary of literary Terms, J.A.Cuddon

فرهنگ معین ادبیات انگلیسی:

The Oxford Companion, English Literature,
Edited by Margaret Drabble, Oxford
university, 1985

فرهنگ معین ادبیات آمریکایی:

The Oxford Companion to American
Literature, Edited by James P. Hart,
Oxford university, 1983

فرهنگ تاریخی واژگان:

The Merriam-Webster Word Histories

از انتشارات مریان-وبستر در ماساچوست آمریکا در سال ۱۹۹۳ است، ریشه‌شناختی در مورد آن دسته از لغات انگلیسی که ریشه غیر انگلیسی دارند.

فرهنگ روابط بین الملل، ترجمه و تحقیق حسین یستا، حاوی
اصطلاحات سیاسیت بین المللی بر اساس متن انگلیسی
(۱۹۹۸) که سعی شده بر نهادهای فارسی آن پیدا شود.
ترتیب موضوعی است.

مهمترین مأخذ برای درک متون کلاسیک

حافظ

- فرهنگ اشعار حافظ: دکتر احمد علی رجایی، انتشارات علمی (۱۳۶۴)، حاوی مصطلحات عرفانی دیوان حافظ

- مکتب حافظ یا مقدمه بر حافظ شناسی: دکتر منوچهر مرتضوی (۱۳۷۰)، ویژگی های شعری و مشرب حافظ
- شرح غزل های حافظ: حسین علی هروی: شرح بست به بست
- کلک خیال انگیز: پرویز اهور، شرح اصطلاحات و تعبیرات عرفانی

- شرح سودی بر حافظ: سودی بسنوی، ترجمه عصمت ستارزاده، شرح در اصل به زبان ترکی عثمانی است.
- حافظ نامه: بهاءالدین خرمشاهی، شرح لغات و اعلام (۲۵۰ غزل)
- فرهنگ واژه های حافظ: مهین دخت صدیقیان با همکاری ابوطالب میرعابدینی، «فرهنگ بسامدی» (امیر کبیر)

- بانگ جرس: عبدالعلی پرتو علوی، راهنمای برخی از مشکلات دیوان حافظ
- بحث در آثار، افکار و احوال حافظ: قاسم غنی، درباره تاریخ عصر حافظ
- از کوچه رندان: عبدالحسین زرین کوب، اثر تحلیلی از دیوان حافظ (زمینه های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی)

- حافظ: بهاءالدین خرمشاهی، انتشارات طرح نو. ده فصل شرح حال و اوضاع تاریخی و اجتماعی و سیاسی عصر حافظ
- آینه جام: عباس زریاب خویی، انتشارات علمی، مشکلات در شعر حافظ

- حافظ و موسیقی: حسین علی ملاح، شرح اصطلاحات موسیقی در دیوان حافظ
- کتاب شناسی حافظ: مهرداد نیکنام، معرفی منابع برای مطالعه شعر حافظ
- حافظ شیرین سخن: محمد معین، شامل تحقیقی در نام حافظ، معاصران وی، سبک شعر

مولانا

- شرح مثنوی شریف: بدیع الزمان فروزانفر، شرحی است از ابیات مشکل در سه دفتر نخست مثنوی؛ ادامه کار بوسیله دکتر شهیدی
- شرح مثنوی: رینولد نیکلسون، ترجمه جواد سلماسی زاده، سه جلد منتشر شده است.

- نثر و شرح مثنوی شریف: عبدالباقی گولپینارلی، ترجمه توفیق هـ. سبحانی
- شرح مثنوی: انقروی، ترجمه عصمت ستارزاده
- تفسیر مثنوی: جلال الدین همایی در تفسیر داستان ذات الصور یا دژ هوش ربا

- مآخذ قصص و تمثیلات مثنوی: بدیع الزمان فروزانفر
(امیرکبیر - ۱۳۶۲)
- سرّ نی: عبدالحسین زرین کوب، نقدی تحلیلی از مثنوی
معنوی
- بحر در کوزه: عبدالحسین زرین کوب، نقد و تفسیر تحلیلی
قصه ها و تمثیلات مثنوی

- احادیث مثنوی: بدیع الزمان فروزانفر، مشتمل بر احادیثی که به صورت تلمیح یا تصریح در مثنوی کاربرد داشته است.
- آیات مثنوی: محمود درگاهی، آیاتی که بصورت تلمیح یا تصریح در مثنوی بکار رفته است.

- بانگ نامی: سید محمدعلی جمالزاده، قصه های مثنوی بدون شرح به نثر روان در آمده است.
- فرهنگ لغات و تعبیرات مثنوی: سید صادق گوهرین
- پرتو عرفان: عباس کی منش، اصطلاحات عرفانی کلیات شمس

- داستان پیامبران در کلیات شمس: تقی پور نامداریان
- رساله در تحقیق احوال و زندگانی مولانا جلال الدین محمد:
بدیع الزمان فروزانفر
- پله پله تا ملاقات خدا: عبدالحسین زرین کوب، دربازه
اندیشه و سیر و سلوک مولانا

مولویه بعد از مولانا: عبدالباقی گولپینارلی، ترجمه توفیق هـ.
سبحانی، شامل مآخذ عمده مولویه، جانشینان طریقت و
مروّجان مولویه، عصر و اهمیت فکری سلطان ولد، چلبی
و مروّجان دیگر مولویه، طریقت مولویه

فردوسی

- فرهنگ شاهنامه: رضازاده شفق، توضیح لغات مشکل،
اجمن آثار ملی ۱۳۵۰
- فرهنگ شاهنامه معروف به گلوسار: فرتیس ولف، در
تداول اهل ادب به فرهنگ ولف مشهور است، فرهنگ
بسامدی از واژگان شاهنامه در ۱۹۳۴ در آلمان منتشر شد.

- حماسه ملی ایرانیان: تئودور نولدکه، ترجمه بزرگ علوی
با مقدمه سعید نفیسی. نقد و تفسیر شاهنامه
- فردوسی و حماسه ملی: هانری ماسه، مهدی روشن ضمیر،
نقد و تفسیر شاهنامه

- سوگ سیاوش: شاهرخ مسکوب، تحلیل داستان سیاوش (حبیبی)
- فردوسی و شاهنامه: استاریکف، ترجمه رضا آذرخشی (حبیبی)
- زندگی و مرگ پهلوانان در شاهنامه: محمد اسلامی ندوشن (یزدان)
- کتاب شناسی فردوسی: ایرج افشار، شامل کلیه کتاب ها و مقالات راجع به فردوسی

- فردوسی نامه: محمد گلبن
- فردوسی و شعر او: مجتبی مینوی
- از رنگ گل تا رنج خار: قدمعلی سرامی
- حماسه سرایی در ایران: ذبیح اله صفا (امیرکبیر)
- داستان داستانها: محمدعلی اسلامی ندوشن

نظامی

- نظامی شاعر داستان سرا: علی اکبر شهابی
- مجموعه مقالات کنگره بین المللی نظامی: منصور ثروت
(۱۳۷۳)
- تحلیل هفت پیکر: محمد معین (بحثی درباره عدد هفت و نقش آن در هفت پیکر)
- نظامی: سعید نفیسی، شرح احوال و قصاید و غزلیات

- گنجینه حکمت در آثار نظامی: منصور ثروت (اعتقادات فلسفی نظامی)
- گنجینه گنجوی: وحید دستگردی، با مقدمه ای مفصل در شرح احوال
- پیر گنجه، در جستجوی ناکجا آباد: عبدالحسین زرین کوب
- یادگار گنبد دوار: منصور ثروت، تحلیل خسرو و شیرین

سعدی

- شرح سودی بر بوستان سعدی: ترجمه و تحشیه اکبر بهروز
- شرح بوستان: محمد خزائلی
- در آرزوی خوبی و زیبایی: غلامحسین یوسفی، شرح گزیده بوستان
- شرح سودی بر گلستان: ترجمه حیدر خوش طینت و زین العابدین چاوشی

- شرح گلستان: محمد خزائلی
- شرح گلستان سعدی: خطیب رهبر
- شرح غزلیات سعدی: خطیب رهبر
- تحقیق درباره سعدی: هانری ماسه، ترجمه محمدحسن اردبیلی و غلامحسین یوسفی

منابع مربوط به سایر متون

- شرح لغات و مشکلات دیوان انوری، سید جعفر شهیدی،
انتشارات انجمن آثار ملی (۱۳۵۷)
- تحلیل اشعار ناصر خسرو: مهدی محقق (دانشگاه تهران-
۱۳۶۸)

شرح احوال و نقد و تحلیل آثار شیخ فرید الدین عطار: بدیع
الزمان فروزانفر، انتشارات دهخدا، تهران- ۱۳۵۳

فرهنگ نوادر لغات و ترکیبات عطار نیشابوری: رضا اشرف
زاده، آستان قدس رضوی، ۱۳۶۷

فرهنگ اشعار صائب: احمد گلچین معانی، در چهار مجلد
شامل:

مفردات و ترکیبات و اصطلاحات و معانی ابیات، موسسه
مطالعات و تحقیقات فرهنگی ۱۳۶۴

فصل سوم

تهیه و تنظیم رساله پژوهشی

گفتار اول

کتاب شناسی در کار پژوهشی: پیدا کردن کتب، اسناد و مقاله های منتشر شده در موضوع مورد مطالعه امری ضروری است. کمتر مطلبی است که پیشینیان در مورد آن سخنی گفته باشند.

محقق نباید با یافتن یک منبع کار را پایان یافته تلقی کند.
اسناد را باید از نظر ارزش و اعتبار طبقه بندی کرد.
علاوه بر کتابهای تحقیقی، مقاله های چاپ شده نیز از درجه
علمی یکسانی برخوردار نیستند.

گفتار دوم

آشنایی با شیوه تنظیم مطالب در یک اثر و اصطلاحات مربوط به آن:

- عنوان
- فهرست مطالب
- دیباچه
- نحوه ارائه متن اصلی کتاب
- بیان تعلیقات
- بیان فهرست نام نامه
- واژه نامه
- فهرست مأخذ و منابع
- نشانه های اختصاری در آثار
- تفاوت تالیف کتاب با پایان نامه

ویژگی های اصولی و منطقی یک نوشته علمی

از نظر مضمون، یکپارچه و منظم

از نظر ظاهر، آراسته و منظم

عنوان

اولین موضوعی که در هر اثر جلب توجه می کند انتخاب عنوان برای هر نوشته بسیار با اهمیت است.

فهرست مطالب

راهنمای اجزاء متشکله کتاب از آغاز تا پایان است.

دییآچه: سر آآاز، پیش گفتار، مقدمه، مترادف یکدیگرند.
بیانگر:

- انگیزه تالیف
- اطلاعاتی از تحقیقات پیش از تالیف
- مزیت کتاب
- سودمندی های اجتماعی تالیف مورد نظر
- اهمیت کار و زمان صرف شده

- کیفیت دیباچه های متون تصحیح شده و انتقادی:
- اشاره به چگونگی تدارک نسخه ها، میکرو فیلم ها
 - توضیح مبسوط درباره نسخه ها و میکرو فیلم ها
 - روش مصحح
 - علل قبول یا رد نسخه
 - علل رجحان نسخه حاضر
 - تصویری از آغاز و پایان نسخه اصلی

اگر مقدمه نویس از نظر مرتبه علمی بالاتر از مولف باشد به جای مقدمه به آن "تقریض" می گویند.

ترتیب صفحات دیباچه با حروف به دو صورت است:

۱- ابتدئی

۲- ابجدی

ترتیب ابتهی: از (ء تا ی) در الفبای فارسی "ه" پیش از "و"
است ولی در فارسی "و ه ی"
ترتیب ابجدی: ابجد، هوز، حطی، کلمن، سعفض، قرشت،
ثخذ، ضظغ

حروف ابجد و اعدادی که می نمایند:

(ء ب ج د ه و ز ح ط ی) ۱ تا ۱۰

(ک ل م ن س ع ف ض) ۲۰ تا ۹۰

(ق ر ش ت ث خ ذ ض ظ غ) ۱۰۰ تا ۱۰۰۰

متن اصلی: محل تبیین تمامی اندیشه و تلاش مولف است.
ممکن است به چند بخش تقسیم شود.
بیشترین دقایق و ظرایف نگارشی در متن اصلی پیاده شود.
در داستان متن اصلی شامل "مقدمه، تنه و نتیجه" است.

تعليقات (افزوده ها): توضيحات مختلف براي كشف مجهولات
متن اصلي

تفاوت تعليقات با پا نوشت (پاورقي) در اين است كه حجم
تعليقات بسيار سنگين تر از پا نوشت است.

فهرست اعلام: فهرستی که در آن کلیه اسامی خاص که در کتاب آمده است با ذکر صفحه مربوط به آن آمده می شود. در تنظیم فهرست "اسامی خاص افراد" نخست باید نام فامیل سپس نام کوچک آمده شود. درباره قدامت کنیه یا نام پدر را ذکر کرده اند.

ضرورت تنظیم فهرست اعلام

- ۱- سهولت در پیدا کردن نام ها
- ۲- آسان شدن کار یافتن مطالب برای پژوهشگران

فایده تهیه واژه نامه

فرهنگ لغات علمی زبان فارسی را افزایش می دهد، کار مترجمین آینده را آسان تر می کند. خوانندگان را از "برابر نهاده ها" برای واژه ها آگاه می کند.

فهرست مأخذ و منابع

کلیه سرچشمه های تهیه و آبشخورهای فری مولف را مأخذ می گویند.

رعایت امانت و صداقت به منظور ارج نهادن به تلاش های محققان.

روش آوردن منبع:

- ۱- قبل از شروع یا پس از اتمام در داخل پراانتز
- ۲- با گذاشتن شماره یا ستاره در پاورقی معرفی کنند

موارد ارجاع تکراری در ذکر منبع: از لفظ "همان"، اگر منبع
و صفحه تکراری باشد "همان جا"

برخی نویسندگان با ذکر شماره به جای پاورقی در پایان کتاب
مآخذ را ذکر می کنند. این روش جدید ترین روش است.

حُسن روش ارجاع در پایان کتاب:

حواس خواننده همواره معطوف تعقیب موضوع است. عیب آن این است که برای دیدن منبع باید مکرراً به پایان کتاب مراجعه کرد.

تفاوت آوردن مآخذ در پاورقی و فهرست مآخذ:

- در پاورقی در حداقل مشخصات روشن با درج شماره صفحه
- در فهرست مآخذ با حداکثر نشانی یادداشت می شود.

نمونه های فهرست مأخذ

عربی: ابوبکر الصدیق، تالیف عمر ابوالنصر، بیروت ۱۳۵۳

فارسی: تاریخ بیهقی، ابولافضل بیهقی، طبع دکتر فیاض

بخش، تهران ۱۳۴۲ ش

انگلیسی: Arnold, The caliphate of Islam, Oxford, 1924

نشانه های اختصاری

برای جلوگیری از اطاله کلام و تضييع وقت و حوصله خوانندگان:

رک: رجوع کنید

رش: رجوع شود

نگ: نگاه کنید

ج: جلد یا مجلد

ص: در مورد کتاب صفحه

م: مترجم یا میلادی

الخ: الی آخر

س: سطر، ستون، سال

ج: جلد، در برخی موارد علامت ممیز جایگزین

ص: صفحه

نشانه های اختصاری

علامت (/) در ۲/۶۵ یعنی جلد دوم، صفحه ۶۵ کتاب مورد نظر

ح: حاشیه

ش: شمسی، شماره

ق: قمری

ه.ش: هجری شمسی

ه.ق: هجری قمری

م: میلادی

ق.م: قبل از میلاد

گفتار سوم

تنظیم نهایی یک کتاب:

- ۱- عنوان کتاب
- ۲- فهرست مطالب کتاب
- ۳- نشانه های اختصاری
- ۴- تقریظ (در صورتی که داشته باشد)
- ۵- دیباچه
- ۶- متن
- ۷- تعلیقات، حواشی (در صورتی که وجود داشته باشد)
- ۸- فهرست اعلام
- ۹- واژه نامه
- ۱۰- فهرست مأخذ یا منابع

تفاوت تالیف کتاب با پایان نامه

- نیت اصلی مولف از تالیف کتاب چاپ و انتشار است اما هدف اصلی پایان نامه رسیدن به حد اجتهاد در رشته تحصیلی است
- در تالیف کتاب، انتخاب موضوع، مسئولیت مباحث با مولف است در حالیکه پایان نامه با استاد راهنما و مشاور

ادامه تفاوت تالیف کتاب با پایان نامه

- در تالیف کتاب فرض بر این است که مولف خود را صاحب صلاحیت در موضوع می داند در حالی که نگارنده پایان نامه در آغاز راه است.
- کتاب چاپ شده به لحاظ فنی و آرایش ظاهری با پایان نامه تفاوت دارد. پایان نامه نیازی به کسب مجوز از وزارت ارشاد و کتابخانه ملی ندارد.

معرفی چند مجموعه مقاله

از مجموعه مقالات دکتر عبدالحسین زرین کوب:

- یادداشتها و اندیشه ها، اساطیر، تهران ۱۳۷۱
- نه شرقی نه غربی، امیرکبیر، تهران ۱۳۵۵
- دفتر ایام، علمی، تهران ۱۳۷۵
- از چیزهای دیگر، اساطیر، تهران ۱۳۷۱
- با کاروان اندیشه، امیرکبیر، تهران ۱۳۶۹
- نقش بر آب ...، سخن، تهران ۱۳۷۵

از مجموعه مقالات دکتر غلامحسین یوسفی:

- نامه اهل خراسان، زوار، تهران ۱۳۴۶
- دیداری با اهل قلم، علمی، تهران ۱۳۶۷
- برگهایی در آغوش باد، توس، تهران ۱۳۵۶
- یادداشت های در زمینه تاریخ و فرهنگ ایران، سخن، تهران ۱۳۷۱
- چشمه روشن، علمی، تهران ۱۳۶۹

از مجموعه مقالات مجتبی مینوی:

- نقد حال، خوارزمی، تهران ۱۳۵۸
- تاریخ و فرهنگ ایران، خوارزمی، تهران ۱۳۵۲
- داستانها و قصه ها، خوارزمی، تهران ۱۳۴۹
- پانزده گفتار، دانشگاه تهران ۱۳۳۳ (در معرفی چهره های ادبی مغرب زمین)
- یادداشتهای مینوی، پژوهشگاه علوم انسانی تهران، ۱۳۵۷

مجموعه مقالات دکتر محمد معین:

مجموعه مقالات دکتر محمد معین توسط دختر ایشان خانم دکتر معین تحت عنوان "یاد در یادها" شامل ۶۴ عنوان مقاله در موضوعات گوناگون ادبی و معرفی برخی چهره های ادبی و علمی توسط انتشارات معین در سال ۱۳۶۷ چاپ شده است.